

AKMEOLOGIK YONDASHUV ASOSIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING KASBIY MADANIYATSHUNOSLIK KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH

Komiljonova Mohinur Alllabergan qizi

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti tayanch doktoranti

E-mail: mohikomilova@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-3448-4712>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21949913>

Annotatsiya: Mazkur maqolada akmeologik yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy madaniyatshunoslik kompetensiyasini rivojlantirish masalasi ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Akmeologiya fanining asosiy tushunchalari, uning kasbiy yetuklikka erishish nazariyasi yoritilgan. To'rtta akmeologik tamoyil — yuksak natijaga yo'naltirilganlik, individual taraqqiyot traektoriyasi, kasbiy-shaxsiy yetuklik va uzluksiz o'z-o'zini takomillashtirish tamoyillari — ularning mazmuni va amaliy tatbiqi ilmiy-amaliy jihatdan asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: akmeologik yondashuv, kasbiy madaniyatshunoslik kompetensiyasi, bo'lajak o'qituvchi, kasbiy yetuklik, individual rivojlanish, o'z-o'zini takomillashtirish, milliy qadriyatlar, kasbiy tayyorgarlik, pedagogika, oliy ta'lim.

Аннотация: В данной статье с научной точки зрения проанализирован вопрос развития профессиональной культурологической компетенции будущих учителей на основе акмеологического подхода. Освещены основные понятия акмеологии, её теория достижения профессиональной зрелости. С научно-практической точки зрения обоснованы содержание и практическое применение четырёх акмеологических принципов — ориентации на высокий результат, индивидуальной траектории развития, профессионально-личностной зрелости и непрерывного самосовершенствования.

Ключевые слова: акмеологический подход, профессиональная культурологическая компетенция, будущий учитель, профессиональная зрелость, индивидуальное развитие, самосовершенствование, национальные ценности, профессиональная подготовка, педагогика, высшее образование.

Abstract: This article provides a scientific analysis of developing the professional culturological competence of prospective teachers based on an acmeological approach. The core concepts of acmeology and its theory of achieving professional maturity are examined. The content and practical application of four acmeological principles — orientation toward peak achievement, individual developmental trajectory, professional-personal maturity, and continuous self-improvement — are substantiated from a scientific and practical perspective.

Keywords: acmeological approach, professional culturological competence, prospective teacher, professional maturity, individual development, self-improvement, national values, professional training, pedagogy, higher education.

Kirish. Kasbiy madaniyatshunoslik kompetensiyasini rivojlantirishning yakuniy maqsadi talabani faqat minimal, o'rtacha darajaga emas, balki o'z sohasidagi eng yuqori, professional yetuklik darajasiga yetaklashdan iborat bo'lishi lozim [1]. Aynan shu maqsad akmeologiya — inson taraqqiyotining eng yuqori nuqtasi ("akme")ga erishish qonuniyatlarini o'rganuvchi fan — bilan uzviy bog'liq.

Akmeologik yondashuv an'anaviy pedagogik yondashuvlardan farqli o'laroq, shaxsning nafaqat bilim olishiga, balki uning butun kasbiy faoliyati davomida yuksak natijaga intilishiga alohida e'tibor qaratadi [2]. Shu nuqtai nazardan, ushbu yondashuvning kasbiy

madaniyatshunoslik kompetensiyasini rivojlantirishdagi imkoniyatlarini ilmiy jihatdan tahlil qilish mazkur maqolaning dolzarbligini belgilaydi [3].

Tadqiqot obyekti. Oliy pedagogik ta'lim muassasalarida bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy tayyorlash jarayoni tadqiqot obyekti sifatida olindi.

Tadqiqot predmeti. Akmeologik yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy madaniyatshunoslik kompetensiyasini rivojlantirishning tamoyillari va amaliy tatbiq yo'llari tadqiqot predmetini tashkil etadi.

Muammoning o'rganilgan darajasi. Akmeologiya fanining asoschisi B.G. Ananyev [1] bo'lib, uning g'oyalari A.A. Bodalyov [2] va A.A. Derkach [3]ning tadqiqotlarida yanada rivojlantirilgan, unda kasbiy yetuklikka erishishning psixologik-pedagogik qonuniyatlari asoslangan. Madaniyatshunoslik yondashuvi E.V. Bondarevskaya [4]ning ishlarida yoritilgan.

Mahalliy pedagogika fanida F. Yo'ldoshev [5]ning ishlarida kasbiy yetuklikka erishishning umumiy pedagogik tamoyillari tahlil qilingan. Shunga qaramay, aynan akmeologik yondashuvni kasbiy madaniyatshunoslik kompetensiyasini rivojlantirishga tatbiq etuvchi maxsus tadqiqotlar mahalliy fanda hali yetarli darajada mavjud emas, bu esa mazkur tadqiqotning ilmiy-amaliy ahamiyatini belgilaydi.

Muhokama. Yuksak natijaga yo'naltirilganlik tamoyili akmeologik yondashuvning markaziy g'oyasi hisoblanadi [1] — bu tamoyilga ko'ra, talaba o'rtacha, standart darajada emas, balki o'z sohasidagi eng yuqori, "akme" darajasiga intilishga yo'naltiriladi. Amaliyotda bu yuqori standartlarga ega namunaviy ishlar bilan tanishtirish va yuksak maqsadlar qo'yish orqali amalga oshiriladi.

Individual taraqqiyot traektoriyasi tamoyili har bir talabaning o'ziga xos qobiliyat va rivojlanish sur'atini hisobga olishni talab qiladi [2], bu esa individual rivojlanish rejalari va shaxsiy yutuqlar portfoliosi orqali ta'minlanadi. Kasbiy-shaxsiy yetuklik tamoyili kasbiy mahoratni shaxsning umumiy ma'naviy-axloqiy yetukligi bilan uzviy bog'liq holda ko'rishni talab qiladi [3] — bu ayniqsa madaniyatshunoslik kompetensiyasi uchun muhim, chunki bu kompetensiya sof texnik emas, balki chuqur qadriyat-axloqiy asosga ega bo'lishi lozim.

Nihoyat, uzluksiz o'z-o'zini takomillashtirish tamoyili kasbiy yetuklikka erishishni bir martalik emas, balki umr bo'yi davom etuvchi jarayon sifatida qarashni asoslaydi [4] — bu tamoyil bo'lajak o'qituvchida bitiruvdan keyin ham o'z madaniy-kasbiy bilimini mustaqil ravishda boyitib borish odatini shakllantirishga xizmat qiladi [5]. Ushbu to'rt tamoyil birgalikda kasbiy madaniyatshunoslik kompetensiyasini nafaqat talabalik davrida, balki butun kasbiy faoliyat davomida yuksak darajada rivojlantirishga xizmat qiladi.

Natijalar. Akmeologik yondashuvning to'rtta asosiy tamoyilini tahlil qilish jarayonida ularning mazmuni, amaliy tatbiqi va kompetensiyaga ta'siri tizimlashtirildi. Tahlil natijalari quyidagi jadvalda umumlashtirilgan holda keltirilgan:

No	Akmeologik tamoyil	Mazmuni	Amaliy tatbiqi	Kompetensiyaga ta'siri
1	Yuksak natijaga yo'naltirilganlik tamoyili	Talabani o'rtacha emas, balki o'z sohasidagi eng yuqori,	Yuqori standartlarga ega namunaviy ishlar bilan tanishtirish,	Kompetensiyani minimal darajada emas, balki yuksak mahorat darajasida

№	Akmeologik tamoyil	Mazmuni	Amaliy tatbiqi	Kompetensiyaga ta'siri
		“akme” darajasiga intilishga yo'naltirish	yuksak maqsadlar qo'yish	rivojlantirishga undash
2	Individual taraqqiyot traektoriyasi tamoyili	Har bir talabaning o'ziga xos qobiliyat va rivojlanish sur'atini hisobga olgan holda yo'l belgilash	Individual rivojlanish rejalari, shaxsiy yutuqlar portfoliosi	Kompetensiyaning har bir talaba uchun optimal sur'atda rivojlanishini ta'minlash
3	Kasbiy-shaxsiy yetuklik tamoyili	Kasbiy mahoratni shaxsning umumiy ma'naviy-axloqiy yetukligi bilan uzviy bog'liq holda rivojlantirish	Ma'naviy-axloqiy tarbiya bilan kasbiy tayyorgarlikni uyg'unlashtirish	Kompetensiyaning faqat texnik emas, balki chuqur shaxsiy-axloqiy asosga ega bo'lishi
4	Uzluksiz o'z-o'zini takomillashtirish tamoyili	Kasbiy yetuklikka erishishni bir martalik emas, balki umr bo'yi davom etuvchi jarayon sifatida qarash	Uzluksiz malaka oshirish, mustaqil ijodiy izlanishni rag'batlantirish	Kompetensiyaning bitiruvdan keyin ham izchil rivojlanib borishini ta'minlash

Jadvalda keltirilgan tahlildan ko'rinib turibdiki, akmeologik tamoyillar kompetensiyani nafaqat minimal talablarga javob beradigan, balki yuksak, o'rnak bo'la oladigan darajada rivojlantirishga xizmat qiladi. Umuman olganda, o'tkazilgan tahlil akmeologik yondashuvning kasbiy madaniyatshunoslik kompetensiyasini yuksak darajada rivojlantirishdagi salohiyatini tasdiqladi.

Xulosa

Akmeologik yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy madaniyatshunoslik kompetensiyasini rivojlantirish yuksak natijaga yo'naltirilganlik, individual taraqqiyot traektoriyasi, kasbiy-shaxsiy yetuklik va uzluksiz o'z-o'zini takomillashtirish tamoyillariga asoslanadi. Kelgusi tadqiqotlarda ushbu tamoyillarni amaliy pedagogik jarayonda tatbiq etishning aniq metodikasini ishlab chiqish maqsadga muvofiqdir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. – СПб.: Питер, 2001. – 288 с.
2. Бодалёв А.А. Вершина в развитии взрослого человека: характеристики и условия достижения. – М.: Флинта, 1998. – 168 с.
3. Деркач А.А. Акмеологические основы развития профессионала. – М.: МПСИ, 2004. – 752 с.
4. Бондаревская Е.В. Теория и практика личностно-ориентированного образования. –

Ростов-на-Дону: Изд-во РГПУ, 2000. – 352 с.

5. Yo'ldoshev J.G'. Ta'lim texnologiyalari va kompetensiyaviy yondashuv. – Toshkent: O'qituvchi, 2011. – 216 b.